

ROZ-DN
ROZ-O

Zabrze, marzec 2011r.

prof. dr hab. inż. Jan Stachowicz
Katedra Podstaw Zarządzania i Marketingu
Wydział Organizacji i Zarządzania
Politechnika Śląska

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Iwony Żabińskiej

na temat „Procesy formułowania i rozwoju klastrów technologicznych
w regionach Polski i Francji”

1. Obszar problemowy pracy; uwagi do tezy pracy oraz celów badawczych

Tworzenie i rozwój nowych sieciowych (w tym klastrowych) systemów organizacyjnych jest praktycznym wypełnieniem konieczności zapewnienia skutecznych, efektywnych struktur organizacyjnych dla realizowania regionalnych strategii rozwoju organizacji gospodarczych i publicznych. Współczesne korporacje gospodarcze, przedsiębiorstwa, organizacje publiczne rozwijają się jako organizacje sieciowe, w których podejmowane są duże przedsięwzięcia – projekty o różnym zakresie innowacyjności. Przy czym, rozwijana kooperacja i współpraca w sieciach wielu różnych organizacji oparta jest, w coraz szerszym zakresie, na umiejętnościach kreowania i wykorzystywania nowej, innowacyjnej wiedzy tworzonej wśród partnerów tej współpracy. Również regiony gospodarcze w Unii Europejskiej to podmioty kształtujące swój strategiczny rozwój, jako miejsca (*milieu*) współpracujących ze sobą innowacyjnych organizacji. Struktury organizowania klastrów innowacyjnych, technologicznych, jako: współpracujących ze sobą dla określonych celów przedsiębiorstw, organizacji naukowo-badawczych oraz wspomagających te struktury instytucji administracyjnych, dynamizują rozwój innowacyjnych technologii w regionie (patrz: instrumenty tzw. potrójnej heliksy). Organizowanie i rozwój klastrów biznesowych, przemysłowych i innowacyjnych (technologicznych) to proces formułowania współczesnych struktur organizacyjnych dla podejmowania i realizacji strategii innowacyjnego rozwoju regionu.

Podejmowane w Polsce, we Francji, a także w wielu innych krajach prace badawcze i projektowe dla podjęcia i realizacji przedsięwzięć dotyczących procesów organizowania i rozwoju klastrów (szczególnie tych, które nazywane są klastrami innowacyjnymi i technologicznymi) w kontekście regionalnego rozwoju, odpowiadają na rzeczywiste i uświadomione potrzeby praktyki zarządzania strategicznego, na poziomie rozwiązywania problemów rozwoju regionalnego i rozwoju lokalnego.

04.03.2011
1570
tp

Autorka, Pani mgr Iwona Żabińska, w swojej dysertacji doktorskiej sformułowała kilka tez¹, zasadnie wpisujących się w racjonalizację procesów rozwiązywania zasygnalizowanych wcześniej obszarów problemowych.

Tezy Autorki, a szczególnie Jej teza pierwsza, traktująca o ścisłych związkach pomiędzy poziomem i potencjałem innowacyjnego rozwoju regionów, a ilościową i jakościową strukturą sieci formułowanych i rozwijanych przez organizowane w regionach klastry, ukierunkowane są na potrzeby praktyki zarządzania innowacyjnym rozwojem regionów; w szczególności odpowiadają oczekiwaniom regionalnych strategów na opracowanie użytecznych metodyk analizy strategicznej oraz metodyk formułowania i wdrażania regionalnych strategii innowacji.

W tym zakresie prac mieszczą się zamierzenia konstruowania metodyk dla szacowania i pomiarów charakterystyk potencjału kapitału intelektualnego, w tym społecznego, w regionach, oceny potencjału innowacyjności regionów, a także użytecznych metodyk dla racjonalizacji procesów organizowania i rozwoju klastrów biznesowych oraz innowacyjnych, jako (jak już wcześniej podkreślono) struktur dynamizujących (*milieu*) lokalne miejsca wdrożeń tych regionalnych strategii innowacji.

Pytania badawcze, jakie sformułowano w pracy dla rozwiązania (w ramach oryginalnie i użytecznie sformułowanych tezy) stanowią dobrą podstawę badawczą dla konstruowania tych metodyk. Tym bardziej, że Autorka podejmuje swoje prace w kontekście analiz porównawczych procesów organizowania i rozwoju klastrów (jako struktur innowacyjnego rozwoju regionów o różnym potencjale strategicznym) w Polsce i we Francji. Niewątpliwie możliwość prowadzenia międzynarodowych analiz porównawczych stwarza dobrą podstawę dla racjonalnego konstruowania tychże metodyk (w pracy nazywanych modelami, scenariuszami).

Cele pracy² Autorka sformułowała bardzo ambitnie, zbyt ambitnie. Założone cele badawcze dobrze wypełniają pytania badawcze oraz tezy pracy, tylko, że zakres celów przyjętych do realizacji wypełnia i określa duży program badawczy, o charakterze międzynarodowych prac badawczych i projektowych, do którego realizacji Autorka nie jest przygotowana, ani też, którego realizacji nie jest w stanie podjąć samodzielnie.

1

- *Istnieje związek pomiędzy poziomem rozwoju regionów a liczbą klastrów występujących w regionach.*
- *Ocena stopnia rozwoju klastrów technologicznych może być dokonana na podstawie analizy wybranych zmiennych, istotnych dla procesu tworzenia i rozwoju klastrów.*
- *Metoda scenariuszy pozwala na opracowanie modeli procesu powstawania i rozwoju klastrów technologicznych w wybranych warunkach gospodarczych. Modele takie mogą być wykorzystane jako podstawa decyzji związanych z tym procesem.*

² Cel główny: *opracowanie rekomendacji dla tworzenia i rozwoju klastrów technologicznych w odniesieniu do polskiej i francuskiej gospodarki.*

Cele szczegółowe:

- 1) *analiza i identyfikacja klastrów technologicznych na terenie Polski i Francji,*
- 2) *identyfikacja kluczowych czynników rozwoju klastrów technologicznych.*
- 3) *opracowanie scenariuszy rozwoju klastrów technologicznych.*
- 4) *ocena funkcjonowania wybranych klastrów technologicznych na podstawie opracowanych scenariuszy.*

Oceniam więc, że oryginalne pytania badawcze, jakie zakreślono w pracy doktorskiej zostały podjęte i rozwiązane na poziomie dostatecznym. Ich podjęcie, stan rozwiązania przez Autorkę stwarza dobrą podstawę do dalszych badań.

2. Uwagi do zastosowanych metod badawczych

Dla uzasadnienia tezy pracy, podejmując w ograniczonym zakresie założone cele, Autorka zaprojektowała zasadny (do założonych celów) program badawczy. Na program ten złożyły się następujące fazy kolejnych przedsięwzięć badawczych i projektowych. Mianowicie:

- dyskusja polityki innowacyjnej w Polsce i we Francji w kontekście procesów powstawania i rozwoju klastrów innowacyjnych, technologicznych;
- analiza i diagnoza aktualnego stanu w zakresie tworzenia i rozwoju klastrów technologicznych, w kontekście analizy potencjału regionów (analiza lokalnych skupień klastrów w regionach);
- rozpoznanie (na podstawie literatury oraz istniejących wyników) stanu zmiennych wpływających na procesy tworzenia się i rozwoju klastrów technologicznych w regionach;
- opracowanie metody scenariuszowej (modelu) organizowania i rozwoju klastrów w różnych uwarunkowaniach zewnętrznych (typ polityki w zakresie rozwoju klastrów, atrakcyjność sektora, czyli poziom rozwoju sektora właściwego dla klastra, potencjał regionu, czyli jego atrakcyjność ze względu na rozwój klastra) oraz uwarunkowaniach wewnętrznych (innowacyjność członków klastra oraz poziom współpracy zarówno w ramach klastra, jak i z zewnętrznymi partnerami). Metody analizy i symulacji w różnych wariantach (optymistycznych, pośrednich i pesymistycznych) procesów rozwoju klastrów (w możliwie pełnym cyklu ich życia);

W dalszym postępowaniu badawczym Autorka przeprowadziła:

- badania ankietowe dla wybranych celowo organizacji klastrowych i opracowała rekomendacje możliwe do wykorzystania dla racjonalizacji procesów klastrowania w warunkach polskich regionów i polskich przedsięwzięć klastrowych.

Pozostałe tezy Autorki są oczywiste i słuszne.

1. Opracowane przez Doktorantkę scenariusze pozwalają tylko na ogólne wnioskowanie w zakresie formowania i rozwoju klastrów technologicznych. Uważam, że należałoby w dalszych pracach te metodyki wzbogacić i uszczegółwić o wyniki uzyskane z innych metod, stosowanych w klasycznej analizie strategicznej. Ponadto, sądzę, iż celowe jest rozszerzenie opracowanej metodyki scenariuszowej o wyniki szczegółowych analiz sektorowych dla oceny możliwości tworzenia klastrowych, a także

jego rozwoju, dokonane w oparciu o diagnozę źródeł przewagi konkurencyjnej klastra (w oparciu na przykład o analizę kompetencji i procesu tworzenia wartości), jak również o metodę tzw. *diamentu Portera*. Opracowana przez Autorkę metoda scenariuszowa pozwala na tworzenie ogólnych modeli rozwojowych klastra. Stąd, dokonana ocena funkcjonowania wybranych klastrów przy użyciu tej metody scenariuszy może być też, niestety, tylko ogólna.

Mam, zatem, pytanie do Autorki: co uprawnia Doktorantkę do stosowania w procesach oceny tworzenia i rozwoju klastrów słabo udokumentowanego w pracy zestawu li tylko pięciu czynników, jako istotnych zmiennych używanych w opracowanej metodzie scenariuszowej?

Autorka pisze, że zaproponowała „nową metodologię” oceny procesu tworzenia i rozwoju klastrów. Kilkakrotnie odsyła czytelnika do tej kluczowej kwestii (do podrozdziału 5.2.), a jak można się domyśleć, chodzi tu o czynniki wynikające z uwarunkowań zewnętrznych, przyjęte przez Autorkę jako podstawowe istotne zmienne Jej „metodologii” (które wymienione są w podrozdziale 4.2. i krótko tylko scharakteryzowane w podrozdziale 10.2. recenzowanej pracy).

2. Opisany wcześniej proces badawczy został podjęty dla zrealizowania celów pracy oraz opracowania kierunkowych rekomendacji w formie zarysu metodyki procesów organizowania klastrów jako struktur skutecznego wdrażania strategii innowacyjnego rozwoju regionów.

Analiza i identyfikacja klastrów technologicznych na terenie Polski i Francji została dokonana w oparciu o dostępne już badania i źródła literaturowe oraz pogłębiona przez Autorkę analizą skupisk, ujawniającą zróżnicowanie wewnętrzne regionów pod względem rozwoju technologicznego i gospodarczego. Dla identyfikacji kluczowych czynników rozwoju klastrów technologicznych posłużyła Autorce analiza dotychczasowej literatury oraz wstępne analizy potencjału regionów i sektorów. Na podstawie zgromadzonej wiedzy Autorka podjęła się opracowania scenariuszy rozwoju klastrów technologicznych – jako ogólnej metody, pozwalającej, po dokonaniu bardziej szczegółowych badań i analiz, na opracowanie kierunkowych wniosków i rekomendacji. Opracowała, więc, samodzielnie pewną metodykę (a nie metodologię), która po rozwinięciu powinna być dalej weryfikowana, bowiem:

- a) Założony zakres prac badawczych i projektowych przewyższa możliwości jednej osoby, a także, chyba, i przygotowanie Autorki do podjęcia tak ambitnych prac. Niemniej jednak podkreślam oryginalność zaprojektowanego przez Autorkę procesu badawczego, polegającego na kompleksowym, uwzględniającym wzajemne oddziaływanie polityki innowacyjnej państwa, władz regionu, potencjału innowacyjnego regionu (kapitał społeczny, organizacyjny, technologiczny) na procesy formowania i rozwoju klastrów technologicznych.

- b) Generalnie dobór technik i metod zastosowanych w badaniach oceniam jako zasadny. Niemniej jednak, szkoda, że Autorka nie uwzględniła w swym doborze narzędzi różnych innych metod stosowanych w zakresie diagnozowania innowacyjności. Nie skorzystała na przykład z istniejących już w opracowaniach dla oceny polityki innowacyjnej regionów takich metod: ich wyników, jak na przykład: analiza samorządowego indeksu innowacyjności czy też regionalnych rankingów innowacyjności. Opracowane scenariusze tworzące pewne wzorcowe modele mogłyby być podane w formie bardziej rozwiniętej dla konkretnych adresatów w zakresie polityki tworzenia i rozwoju klastrów po uwzględnieniu powyższych metod oraz bardziej szczegółowych wyników analiz strategicznych.
- c) Dużą wartością pracy byłoby to, aby wnioski i spostrzeżenia opracowanych przez siebie modeli Autorka przeanalizowała pod kątem bardziej optymistycznego rozwoju regionów i optymistycznego rozwoju klastrów dla tego celu w regionach, które na przykład charakteryzowane w pracy są w scenariuszach pośrednich i pesymistycznych.
- d) Docenić należy, iż Autorka w sposób otwarty mówi o swoich problemach badawczych i o niemożności pozyskania wiarygodnych informacji, jednakże należałoby zapytać: jaka jest, więc, wartość weryfikacyjna badań przeprowadzonych w oparciu o opracowane scenariusze oraz jaki był cel stosowania tych metodyk w zakresie prowadzonych badań ankietowych w aspekcie tworzenia i rozwoju klastrów „technologicznych” jako struktur innowacyjnych rozwoju regionów.
- e) Autorka stwierdza, iż: kwestionariusz ankiety może być wykorzystywany jako narzędzie badania i oceny klastrów ze względu na innowacyjność i charakter współpracy firm klastra. To oczywiście prawda, lecz głównym mankamentem przeprowadzonych badań ankietowych jest brak możliwości dokonania analizy strategii organizowania danego klastra, zarówno strategii ogólnej jak też strategii konkurencyjnej firm oraz strategii technologicznych i zmian w tym zakresie. Z dokonanych przez Autorkę opisów klastrów nie w pełni wiadomo: czy chodzi o technologię procesu wytwarzania czy technologię zarządzania, technologię wyrobu czy też o inny rodzaj technologii, i czy te różne technologie są w jakiś sposób celowo ze sobą powiązane. Centralnym punktem strategii technologicznej jest rodzaj przewagi konkurencyjnej, jaki zamierza klastr osiągnąć. Zmiany technologiczne są tylko jednym z podstawowych czynników wpływających na konkurencję i proces tworzenia wartości przez firmy klastra. Długoterminowy proces tworzenia wartości potwierdza rzeczywistą innowacyjność. Pewne ogólne informacje w zakresie innowacyjnych technologii daje pytanie 11-te ankiety, jednakże na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych nie można szczegółowo

zdiagnozować: gdzie istnieją główne „kompetencje” klastra w całym procesie tworzenia wartości.

4. Uwagi do struktury i strony formalnej opracowania

a) Praca składa się z dwóch części – monograficznej oraz raportu z przeprowadzonych badań i prac projektowych. Część monograficzna pracy to tyle co próba prezentacji wiedzy na temat istoty klastrów, procesów ich tworzenia i rozwoju oraz polityki wspierania procesów klastrowania w kontekście stosowanej polityki innowacyjnego rozwoju regionu. W części monograficznej również Autorka założyła bardzo ambitny, a tyle co częściowo zrealizowany, zamysł prezentacji polityki innowacyjnej w odniesieniu do regionów w Polsce i we Francji. Jest to część charakteryzująca to zagadnienie w sposób bardzo ogólny. Cytowane i wykorzystywane w części monograficznej pracy pozycje literatury, jak również prezentowane wyniki badań różnych autorów, w niewielkim tylko stopniu dają podstawę do oceny, iż Autorka opracowała monografię klastrów, co nie było celem zresztą jej pracy. Zamierzenie to przerosło, co zresztą już podkreślono, możliwości Autorki. Zawężony zakres wykorzystywanych przez Autorkę doniesień innych autorów, liczne błędy, także w zakresie odniesień do własnego nawet tekstu, są przyczyną obawy recenzenta przed publikacją tej części dysertacji. W przypadku gdyby Autorka zechciała publikować część monograficzną pracy, należałoby ją rozszerzyć, a także popracować nad stroną edytorską.

b) Autorka podjęła próbę definiowania klastra technologicznego. Uważam jednak, że istnieją już znane klasyfikacje (np. Szulcki, Brodzickiego i innych autorów) dość dobrze charakteryzujące i opisujące to, co Autorka nazywa klastrami technologicznymi. Zwracam uwagę na celowość i konieczność pojęciowego różnicowania zakresu i przedmiotu terminów „technologia” – jako szczególnej wiedzy dla rozwiązywania problemów technicznych w różnych obszarach. Można się domyślać, iż pojęcie to może być różnie rozumiane w literaturze polskiej oraz francuskiej. Autorka jednak nie definiuje tego pojęcia dokładnie w swojej pracy, podobnie jak nie zdefiniowała w wystarczający sposób, co rozumie przez pojęcie „sektor”.

Druga część pracy to raport z badań. Opracowane wnioski oddają zakres przeprowadzonych badań, lecz są zbyt ogólne (i oczywiste) w kontekście zamierzonych celów pracy doktorskiej. Przykładowo można zacytować wnioski ogólne ze strony 149 pracy, gdzie Autorka stwierdza, że:

- *skonstruowanie scenariuszy rozwoju klastrów technologicznych dotyczy identyfikacji czynników na poziomie mikro (firmy z klastra), mezo (sektor) i makro wpływ polityki na rozwój gospodarczy),*

o *analiza czynników klastrów technologicznych wymaga zastosowania różnorodnych metod i technik.*

- c) Wnioski szczegółowe z przeprowadzonych badań wskazują, natomiast, na niewielką wiarygodność przeprowadzonych prac badawczych (mała próba) oraz na fakt, iż podjęte prace badawcze przekraczają możliwość ich realizacji przez jedną osobę i wymagają pracy całego zespołu.

5. Uwagi redakcyjne

W pracy zauważyłem dużą liczbę błędów redakcyjnych, brak odniesień do źródeł literaturowych, nielogiczne sformułowania; ponadto Autorka pisze o sobie konsekwentnie w rodzaju męskim.

Wniosek końcowy

Podstawowa teza pracy o istotnym związku pomiędzy rozwojem regionu a liczbą klastrów występujących w regionach oraz sformułowane na jej podstawie pytania badawcze określają oryginalny i naukowy charakter podjętego przez Autorkę problemu badawczego. Ważność rozwoju struktur klastrowych dla budowania innowacyjnego rozwoju regionu określają użyteczność praktyczną podjętych przez Autorkę zagadnień. Uzyskane wyniki badań, a także praktyczne rekomendacje dla kształtowania polityki klastrowej w regionach zadowalająco wypełniają cele pracy.

Autorka wykazała się dobrym przygotowaniem i wiedzą dla podjęcia ambitnego przedsięwzięcia badawczego, i to w układzie międzynarodowych analiz.

Recenzowana praca doktorska Pani mgr Iwony Żabińskiej pt. „Procesy formułowania i rozwoju klastrów technologicznych w regionach Polski i Francji”:

- spełnia kryteria i odpowiada warunkom określonym w art. 13 punkt 1, ustawy z dnia 14 marca 2003 roku,
- stawiam wniosek do Rady Wydziału Organizacji i Zarządzania Politechniki Śląskiej o dopuszczenie mgr Iwony Żabińskiej do publicznej obrony,
- stawiam wniosek w wyniku pozytywnej obrony pracy o nadanie mgr Iwonie Żabińskiej stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu.

